

گفتگوی انتقادی در علوم اجتماعی

(نمایش منتقدانه متون کلاسیک "جامعه‌شناسی")

بازنگاری حلقه دانشجویی در گفتگو با:

حسن رحیم پور (آزغدی)

www.ketab.ir

رحیم پور (ازغدی)، حسن، ۱۳۴۲

گفتگوی انتقادی در علوم اجتماعی / حسن رحیم پور - تهران: «طرح فردا»، ۱۳۸۹
۱۴۸ ص - (مجموعه گفتارهای «طرحی برای فردا» حلقه نقد، جامعه‌شناسی علوم اجتماعی؛ ۱۲)
فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا

کتابنامه به صورت زیرنویس

ردمبندی کنگره ۳۱۳۸۹ ع ۲ ر BL3737/N ردمبندی دیویی: ۳۱۱/۶

چاپ اول: بهار ۱۳۸۹

ISBN 978-600-5249-17-0

شماره شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۲۴۹-۱۷-۰

ش ک: ۱۶۰۵۳

گفتگوی انتقادی در "علوم اجتماعی"

حسن رحیم پور (ازغدی)

سال چاپ: ۳۹۲

نوبت چاپ: دوم

شمارگان: ۲۰۰۰

قیمت: ۴۸۰۰ تومان

ناشر: طرح فردا - تهران

نشانی: تهران / میدان فاطمی / خیابان زرتشت / پلاک ۱۰۶ / طبقه پنجم

شماره تماس: ۰۹۱۵ ۵۵۷۱۹۸۲ و ۸۸۹۵۵۶۷۴ - ۰۲۱

تلفاکس: ۸۸۹۵۵۶۷۴ - ۰۲۱

به نام حق که حقیقت هموست

◇ کلمه‌ی اول ◇

آن چه در دست دارید (مجموعه گفتار «طرحی برای فردا») دیدگاه‌های استاد حسن رحیم‌پور ازغدی را بازتاب می‌دهد. این مجموعه، که غالباً برگرفته از سخنرانی‌های ایشان و یا تقریرات دانشجویی برخی شاگردان می‌باشد، محصول نشست‌های آزاد یا آموزشی، همایش‌ها و مصاحبه‌ها و حلقه‌های نقد و بررسی از سال ۶۳ تا امروز است.

بخش اندکی از این جلسات پیش‌تر در شماری از رسانه‌های دیداری و شنیداری یا نوشتاری، منتشر شده و بخش عمده‌تر آن به تدریج و برای نخستین بار انتشار می‌یابد. این سلسله مباحث، چنان که ملاحظه خواهید فرمود، از تنوع بسیاری برخوردار است که ظرف دو تا سه دهه، به لحاظ موضوع در عرصه‌ی وسیعی از ملتقای مفاهیم علوم انسانی (سیاست، اقتصاد، حقوق، تعلیم و تربیت، جامعه‌شناسی، روان‌شناسی، تاریخ، هنر و ادبیات) و فلسفه‌های مُضاف-به‌مفهوم جدید کلمه- با معارف اسلامی و علوم حوزوی (فقه، اصول، کلام، فلسفه، تفسیر و حدیث) ارائه گشته و بدین علت است که برای تفکیک آسان‌تر مباحث و احترام به حق انتخاب خواننده، گرایش اصلی موضوع هر مجلد، بر روی جلد آن ثبت شده‌است.

مجموعه مباحث «طرحی برای فردا» شامل چند گروه می‌باشد.

- ۱- غالب مجلدات، محصول سخنرانی‌ها و همایش‌هایی است که در جمع اساتید و دانشجویان دانشگاه‌ها و فضایی حوزه‌های علمیه در موضوعات متنوع معرفتی و با محوریت اندیشه‌ی اسلامی ایراد شده‌است.
- ۲- بخشی نیز محصول همایش‌های خارج از کشور است که عمدتاً در دانشگاه‌های گوناگون برگزار شده‌است.

۳- بحث‌های تخصصی‌تری نیز در «حلقه‌های نقد و بررسی» و جمع‌های محدودتری از اساتید و پژوهش‌گران یا گروه‌های پژوهش دانشجویی و یا کلاس‌های درس جریان داشته و بخشی از آن‌ها، که حاوی نقد اندیشه یا مکتبی و گاه نقد مقاله یا کتاب خاصی بوده، اینک به تدریج منتشر می‌گردد. در این سلسله از انتشارات البته سعی می‌شود نام آن افراد یا کتاب‌های خاص - حتی الامکان - حذف شده و الغای

خصوصیت شود تا بحث‌ها جنبه شخصی یا موردی نیابد و کفه معرفتی و عمومی آن بر جنبه شخصی‌اش بچرید.

۴- موارد اندکی، پیاده شده سخنرانی‌هایی در محافل عمومی‌تر و مناسبت‌های انقلابی و اسلامی و یا متن مصاحبه‌های منتشر شده و یا نشده است.

سه نمونه‌هایی نیز که در مقدمه‌ی آن‌ها تصریح خواهد شد، محصول کار قلمی و نوشتاری است.

سه نمونه‌های متفاوت‌تری وجود دارند که مستقیماً اثر شفاهی یا کتبی ایشان نیست بلکه در واقع، یادداشت‌ها و تقریرات دانشجویی برخی شاگردان و یا محصول جمع‌بندی‌شده‌ی جلسات پرسش و پاسخ و گفت‌وگو با ایشان است و آن‌ها را می‌توان غیرمستقیم، مرتبط با دیدگاه‌ها و از سنخ نظریات ایشان دانست که اینک زمینه انتشار آن‌ها نیز فراهم شده است.

پیش‌تر در برخی از بیگاه‌های مجازی، کتاب‌ها و مجلات گوناگون و غالباً بدون هیچ ویراستاری یا حتی هماهنگی، ده‌ها سخنرانی از ایشان منتشر شده است! این بار با اطلاع مولف محترم، مؤسسه‌ی «طرحی برای فردا» اقدام به انتشار مکتوب آن‌ها می‌کند البته با این توضیح از جانب ایشان برای خوانندگان محترم که این مباحث، غالباً از سنخ کتاب‌های تألیف شده، که در آن به ذکر هیچ پرداخته می‌شود و ویراستاری ویژه و نظم و نسقی مناسب کار مکتوب دارد، نبوده است؛ بلکه غالباً متن سخنرانی‌هایی است که پیاده شده و با ویراستاری بسیار مختصری توسط نمونه‌خوانان، در حد تبدیل ساختار جملات شفاهی به عبارات کتبی و جابه‌جایی برخی فعل و فاعل‌ها، منتشر می‌شود؛ بنابراین، منطقی است که مطالبه‌ی خواننده‌ی محترم نیز باید در این حد باشد.

طبیعی است که بازنگری مفصل و دقیق این مباحث و ارتقای آن‌ها به سطح مقالات رسمی، کاری زمان‌بر خواهد بود که ایشان آن را به دلیل صحن وقت‌نپذیرفته و به انتشار همین مجموعه نیز با کراهت، تن داده است. امید آن که در آینده، چنین مجالی برای بازنگری و ویراستاری دقیق‌تر و تکمیلی این مباحث پیش آید.

مؤسسه‌ی «طرحی برای فردا»، ضمن تشکر از ایشان و خوانندگان محترم، تمایل و آمادگی خود را برای دریافت پیشنهادها و نقدها اعلام می‌دارد و امیدوار است که گامی کوچک در جهت گسترش مفاهیم نظری اسلام و گرم کردن شعله‌های تفکر و ارتقای افکار عمومی برداشته باشد.

گرامی باد همیاری شما

مؤسسه‌ی «طرحی برای فردا»

فهرست مطالب

معرفی	۱۱
۱. طفره در معنای "عقلانی"	۱۳
۲. فراخ‌علوم اجتماعی از ارزش‌ها؟!	۱۶
۳. معنویت "قراردادی"؟!	۱۶
۴. سه حدسهٔ متدولوژیک	۱۸
۵. نصاب غریزی برای رفتار عقلانی؟!	۱۸
۶. تضاد میان "اخلاقی" و "علمی"؟!	۱۹
۷. آیا متافیزیک همان اسطوره است؟	۲۱
۸. تعریف "رستگاری" و کنییدهای علوم اجتماعی	۲۳
۹. خرافات مدرن در علوم اجتماعی	۲۵
۱۰. نه "دنیاسیزی" کاتولیک، نه "تئازدگی" پروتستان	۲۶
۱۱. "عقل‌بازاری" در ذیل عدالت و خداآوری	۲۷
۱۲. انسان بازاری یا بازار انسانی؟!	۲۸
۱۳. "عقلانیت" در استخدام "تفسانیت"؟!	۳۰
۱۴. مشروعیت تعقیب عقلانی "سود"	۳۱
۱۵. تقسیم "عقلانیت" به دینی و سکولار	۳۲
۱۶. نسبت "عقل‌بازاری" و "اخلاق"	۳۴
۱۷. بازی "صفر و یک" با متافیزیک غربی	۳۵
۱۸. "ارزش‌سازی" و "اندویدوآلیزم"	۳۷
۱۹. مدیریت بوروکراتیک، از سنخ "وسیله" یا "هدف"؟	۳۹
۲۰. "سیاست"؛ اسطوره‌زدایی یا اخلاق زدایی؟!	۴۰
۲۱. مُدرنیت و سیاست غیر اخلاقی	۴۱
۲۲. پیمان با شیاطین	۴۴
۲۳. "اخلاق قدرت"؛ ثنوریزه کردن "خشونت"	۴۵
۲۴. "تمامیت‌طلبی" سرمایه‌داری غرب	۴۶
۲۵. "تجربه‌زدگی"، توجیه "گذشته‌گرایی"	۴۷
۲۶. کمیت‌زدگی و غایت‌ستیزی	۴۹
۲۷. "علوم اجتماعی"، تکنیک کنترل قدرت و ثروت	۵۱
۲۸. علوم اجتماعی؛ کدام بی‌طرفی؟!	۵۲
۲۹. فلسفهٔ قطع رابطه "ثروت و قدرت" با "دین و عدالت"	۵۳

۳۰. تئوریزه شدن غارتگری علیه "انسانیت" و "طبیعت" ۵۵
۳۱. ایدئولوژی "قدرت" و تئوریزه شدن "نفسانیت" ۵۷
۳۲. ضرورت شالوده‌شکنی "علوم اجتماعی" به سه دسته گزاره ۵۹
۳۳. آغاز عصر تعقل، پایان عصر ترجمه و نقل‌زدگی مدرن! ۶۱
۳۴. نهضتی جدید در نقد مبانی و نقد روش‌ها ۶۲
۳۵. تفسیر حیوانی از "علم و ارادهٔ انسانی" ۶۳
۳۶. روش "تجربی"، مستغرق در مفروضات "ماتریالیستی" ۶۵
۳۷. انسان، موش آزمایشگاه؟! ۶۷
۳۸. شرع جدید و "توضیح‌المسائل" سکولاریزم! ۶۹
۳۹. روش‌فکران درباری و تکوین "علوم اجتماعی" غرب ۷۰
۴۰. ایدئولوژی جبرگرا و سکولار برای "پیشرفت" ۷۲
۴۱. "ایدئولوژی پیشرفت"؛ نه فردگرا، نه حق‌محور و نه برابری‌طلب ۷۳
۴۲. سازمان‌مدنی؛ سرکوبگر یا تمهیدگر؟ ۷۴
۴۳. سه پیشفرض مادی در تکوین "علوم اجتماعی" ۷۶
۴۴. "بدن‌شناسی" به جای "انسان‌شناسی" ۷۸
۴۵. "جامعه‌شناسی"، دنباله‌روی "زیست‌شناسی"؟! ۷۹
۴۶. پدر "جامعه‌شناسی"، ناپدری بود ۸۰
۴۷. دوره‌بندی جعلی در تاریخ "علم" ۸۲
۴۸. اخلاق دنیاگرا و "احساس آزادی" به جای "آزادی" ۸۳
۴۹. شریعتنامهٔ پوزیتیویستی و معنویت "مادی"! ۸۵
۵۰. اسطورهٔ "گذار جبری" تاریخ به سوی شهرهای ایدئولوژیک سکولار ۸۷
۵۱. "اومانیزم" غیر انسانی و نفی اختیار انسان ۸۹
۵۲. مفهوم‌سازی‌های ابزار و "تجربه‌گرایی" بدون نظریه ۹۰
۵۳. علم "جامعه‌شناسی" یا مکاتب "جامعه‌شناسی"؟! ۹۲
۵۴. حیوان‌انگاری "انسان" و سودمحوری "راست" و "چپ" ۹۳
۵۵. اقتصادزدگی "علوم اجتماعی" و "استراکچر"های مکتل ۹۵
۵۶. "شیء" دیدن جامعه در چارچوب "آئوریت‌های ماتریالیستی" ۹۷
۵۷. پاتولوژی "علوم انسانی" و هدف‌گیری‌های پیشینی آن ۹۹
۵۸. چرخهٔ معیوب جزئیات در "علوم انسانی ترجمه‌ای" ۱۰۱
۵۹. صورتک‌های رمانتیک و طرح "درام" به جای "متافیزیک" دینی ۱۰۲
۶۰. اصالت "نفس" و بسط آن در علوم اجتماعی ۱۰۵
۶۱. بیگانگی از "خود" و "دیگران" ۱۰۶
۶۲. نفی "قهرمانی"، برای تطهیر "صدأ قهرمان" ۱۰۸

۶۳. معامله بزرگ میان روشنفکران و سرمایه‌داران ۱۱۰
۶۴. پرسش‌های انحرافی و فتوای مشروعیت "کاپیتالیسم" ۱۱۱
۶۵. جامعه‌شناسی "چپ" و موازنه وحشت ۱۱۳
۶۶. پیشفرض‌های غیر انسانی در "علوم اجتماعی مارکسیستی" ۱۱۴
۶۷. انسان تاریخی یا تاریخ انسانی؟ ۱۱۵
۶۸. "از خودبیگانگی"، پیشرفت "فهرآمیز" و "ماتریالیسم دیالکتیک" ۱۱۶
۶۹. تاریخ طبقاتی، جامعه سترآلود و انسان بی‌اراده ۱۱۸
۷۰. "تکامل‌پنداری" و الگوهای از "خودبیگانگی" ۱۱۹
۷۱. "اعتشاش و تناقض"، مدل "تکامل جامعه‌شناسی در غرب" ۱۲۱
۷۲. سرمایه‌داری لیبرال، "جامعه معیار" در علوم اجتماعی ۱۲۴
۷۳. پس گرفتن قانون‌های جامعه‌شناسی ۱۲۵
۷۴. موعظه علمی برای "حفظ وضع موجود" ۱۲۶
۷۵. جبر کور "داروینستی" و تطهر آکادمیک "نابرابری‌ها" ۱۲۷
۷۶. انحلال "فرد" در جامعه ۱۲۹
۷۷. "جامعه"، به جای "انسان" ۱۳۰
۷۸. اتمیزم و فروپاشی اجتماعی ۱۳۱
۷۹. "انسان کامل" ملحدان و دین مدنی ۱۳۲
۸۰. نسخه سکولار از "دین اجتماعی" ۱۳۴
۸۱. مونتاژهای بزرگ در مکاتب جامعه‌شناسی غرب ۱۳۷
۸۲. باز هم مونتاژ ۱۳۹
۸۳. تأثیر خصلت‌های "نظریه پرداز" در خاستگاه "نظریه" ۱۴۲
۸۴. سرنوشت کاهن اعظم "اومانیزم"؛ جنون و انتحار ۱۴۶
۸۵. پیشفرض‌ها و تعصب‌های پدر "جامعه‌شناسی" ۱۴۸
۸۶. شمول "جبری‌گری مُدرن" ۱۵۱
۸۷. تضادهای "جامعه‌شناسی" و "روانشناسی" ۱۵۳
۸۸. جریان‌های بی‌ربط و جامعه‌شناسی‌های ناهمسو ۱۵۵
۸۹. استخراج "علوم اجتماعی" از "علوم طبیعی"؟! ۱۵۷
۹۰. جامعه‌شناسی استعماری و آدم‌کشی روشنفکرانه ۱۵۹
۹۱. "جامعه‌شناسی" در خدمت "نژادپرستی" ۱۶۱
۹۲. وقت رهایی از "هیپنوتیزم ترجمه" رسیده است ۱۶۴

معرفی

در سال‌های دهه هفتاد، سلسله گفتگوهایی در چندین حلقه نقد در حوزه علوم انسانی با حضور گروه‌های دانشجویی و گاه اعضای هیئت علمی برخی دانشگاه‌ها و حلقه‌های بحث طلبگی، مستمراً جریان داشت. بخشی مهم از محتوای آن نشست‌ها متأسفانه ضبط صوتی یا تصویری نشدند، اما در قالب یادداشت‌های دانشجویی و برگه‌های تهیه شده، به طور پراکنده باقی ماندند. بخشی از آن گفتگوهای انتقادی و مباحثات، به نقد و ساختارشکنی در متون کلاسیک علوم اجتماعی و به ویژه جامعه‌شناسی، مربوط می‌شد. در این روش، چند متن اصلی در جامعه‌شناسی، بند به بند توسط دانشجویان، خوانده شده و مورد نقد استاد قرار می‌گرفت.

آنچه در دست دارید، متن بازنویسی شده توسط برخی از حضار در جلسات مذکور است که پس از حذف نام‌ها و بدون تخصیص به مقالات و کتاب‌های خاص، اینک منتشر می‌گردد و باید آن را نوعی بازنویسی منتقدانه متون آکادمیک به شمار آورد.

نشست‌های انتقادی مزبور، عمدتاً در نیمه دوم دهه هفتاد برگزار شده است. برخی دیگر از مفاد جلسات مشابه که در پایان دهه هفتاد و اوایل دهه هشتاد برگزار می‌شد، و به نوعی باید مهندسی معکوس متون کلاسیک و بازخوانی انتقادی علوم انسانی ترجمه‌ای دانسته شوند، ان‌شاء... در آینده منتشر خواهد گشت. امید آنکه، انتشار این متون و انعکاس یادداشت‌های دانشجویی و بازنویسی انتقادی متون علوم انسانی، گامی در نهضت مقدس علمی برای نوآوری‌های اسلامی و ایرانی در عرصه این علوم و احیاء تفکر دینی باشد و مقبول خداوند متعال افتد و احیاناً الهام‌بخش دانشجویان علوم اجتماعی در جهت رهایی از بن‌بست‌های ترجمه‌ای باشد. آینده از آن "حق" است.

نشر طرح فردا